

การส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน

จังหวัดเชียงราย ตามหลักพุทธบูรณาการ

THE PROMOTION OF CONSERVE ARCHAEOLOGICAL SITES

AT WIANG CHIANG SAEN DISTRICT CHIANG RAI PROVINCE

WITH THE BUDDHIST INTEGRATION

วรพต ลือเลิศ

พระราชปริยัติมุนี (เทียบ สิริญาโณ)

แม่ชีกฤษณา รักษาโณ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาอุปสรรคและหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย 3) เพื่อนำเสนอกระบวนการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายตามหลักพุทธบูรณาการ

ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน มีปัญหาอุปสรรคที่สำคัญ 3 ด้าน คือ 1) ปัญหาด้านบุคลากร 2) ปัญหาด้านงบประมาณ 3) ปัญหาด้านการบริหารจัดการ โดยมีหลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาบูรณาการในการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ประกอบด้วย หลักอปริหานิยธรรม ในข้อ ให้เคารพนับถือบูชาพระเจดีย์ทั้งหลายทั้งภายในและภายนอกเมือง และไม่บั่นทอนผลประโยชน์ที่เคยอุปถัมภ์บำรุงพระเจดีย์เหล่านั้น, หลักสัพปุริสธรรม ในข้อ อุตตัญญูตา คือรู้จักตัวเอง อันรวมถึงความสำนึกคุณค่าประวัติศาสตร์โบราณวัตถุโบราณสถาน และ ปริสัณญูตา รู้จักชุมชน อันรวมถึงการรู้จักประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่บ่งถึงความเป็นมาของชุมชนของตนเอง หลัก ปธาน 4 คือ สังวรปธาน เพียรระวังมิให้ความเสียหายที่ยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้น ปหานปธาน เพียรกำจัดความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้ว ภวานาปธาน เพียรหาวิธีการ

อนุรักษ์โบราณสถานที่ยังไม่มี ให้เกิดมีขึ้น อนุรักษ์นาปธาน เพียรรักษา คือ เพียรดำรงวิธีการ
อนุรักษ์โบราณสถานที่เกิดขึ้นแล้ว ให้คงอยู่และให้ดียิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การส่งเสริม, การอนุรักษ์, พุทธบูรณาการ, โบราณสถาน

Abstract

This doctoral dissertation, entitled “A promotion of Conservation Archaeological Sites at Wiang Chiang Saen District Chiang Rai Province with the Buddhist Integration” has three objectives: 1) to study concepts and theories related to promotion of archaeological site conservation, 2) to study problems, objectives, and relevant Buddhist topics associated with promotion of archaeological site conservation in Wiang Chiang Saen District Chiang Rai Province, and 3) to propose a process for promoting archaeological site conservation in Wiang Chiang Saen District Chiang Rai Province with Buddhist integration. This research employs documentary research and personal interview.

The results showed that promotion of archaeological sites conservation has three main obstacles: personnel, budget, and management. The relevant Buddhist topics include *aparihāṇiyadhamma* 7 (conditions of welfare), *sappurisa-dhamma* (qualities of a good man), and *padhana* (effort). For *aparihāṇiyadhamma*, it refers to one specific quality, “to honor and worship city and provincial shrines and pagodas and never to neglect to celebrate these places.” For *sappurisa-dhamma*, the relevant items include *Dhammaññuta* (understanding of self and values of history and archaeological relicts), *Parisaññuta* (understanding of community and local cultures that reflect the root of the community). Finally, for *padhana*, the relevant items include *Samvara-padhana* (the effort to prevent possible damages), *Pahana-padhana* (the effort to eliminate the existing damages), *Bhavana-padhana* (the effort to develop a new way to

conserve the sites), Anurakkhana-padhana (the effort to maintain the existing approaches to conservation).

Keywords: Promotion, Conserve, Archaeological, Buddhist Integration.

บทนำ

เมืองเชียงแสน เป็นเมืองโบราณที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดเมืองหนึ่งของแคว้นล้านนา จากหลักฐานด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี แสดงให้เห็นว่าเมืองเชียงแสนเป็นเมืองที่มีพัฒนาการมายาวนาน เนื่องจากเป็นเมืองที่มีทำเลที่ตั้งเหมาะสมจึงส่งผลให้มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจการปกครอง ศาสนาและศิลปกรรม ได้มีการพบหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในยุคหินเก่าด้วย กลุ่มสิงหนวัต เป็นกลุ่มคนไทยกลุ่มแรก ที่เข้ามาสร้างบ้านแปงเมือง บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำกกชื่อเมือง “โยนกนาคนันทสิงหนวัต” มีกษัตริย์ผู้สืบเชื้อสายปกครองต่อ ๆ กันมา จนกระทั่งสมัยของพระเจ้าพรหมสามารถรวบรวมบ้านเมืองและขยายขอบเขตของแคว้นโยนกออกไปได้หลายพื้นที่คือ เมืองไชยปราการ (เขตอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่) เมืองไชยนารายณ์ (เขตอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย) และเวียงพางคำ (เขตอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย) จนกระทั่งเมืองโยนกล่มสลายลงต่อมาโดยการนำของพ่อบ้านชื่อ “ขุนล่ง” ได้พากันออกไปสร้างบ้านแปงเมืองขึ้นใหม่ บริเวณปากแม่น้ำกกชื่อว่า “เวียงปรีक्षा” ในราวปลายพุทธศตวรรษที่ 12 ได้ปรากฏแคว้นหิรัญนครเงินยางโดยกลุ่มลาวจก ที่เชื่อกันว่าเป็น กลุ่มชน ที่อพยพมาจากภูเขาลงมาสร้างบ้านแปงเมือง บริเวณริมแม่น้ำสายปกครองเมืองที่เคยเป็นเมืองโยนกเดิมแคว้นหิรัญนครเงินยางนี้มีผู้นำคือ “ขุนเจือง” เป็นผู้นำที่ยิ่งใหญ่มีความสามารถรวบรวมและขยายขอบเขตของแคว้นออกไปได้อย่างกว้างขวาง เมืองเชียงแสนเริ่มเข้าสู่สมัยประวัติศาสตร์ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 19 มีพญามังรายกษัตริย์องค์ที่ 25 เชื้อสายราชวงศ์ลาวจกแห่งแคว้นหิรัญนครเงินยางสามารถยึดเมืองหิรัญไชยอันเป็นศูนย์กลางอำนาจบริเวณแม่น้ำปิงและได้สถาปนาเมืองเชียงใหม่ขึ้นเป็นราชธานี ของอาณาจักรล้านนาเมื่อปี พ.ศ.2879

เมืองประวัติศาสตร์เชียงแสนมีอาณาเขตครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่ดอยเชียงเมี่ยง (บ้านสบรวก) เขตสุขาภิบาลเวียงเชียงแสน และเขตบ้านเชียงแสนน้อย ตำบลเวียงอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยมีทำเลที่ตั้งอยู่ริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำโขง มีพื้นที่ประมาณ 2,870 ไร่ 3

งาน 12ตารางวา หรือประมาณ 4.75 ตารางกิโลเมตร ซึ่งในเมืองเชียงแสนนี้มีโบราณสถานที่สำคัญและน่าสนใจ ได้แก่ วัดพระธาตุจอมกิตติ ตั้งอยู่บนดอยจอมกิตติ นอกเมืองเชียงแสนไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ 1.7 กิโลเมตร สิ่งสำคัญภายในวัด ได้แก่ เจดีย์จอมกิตติที่ตั้งบนฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสเตี้ย ๆ ถัดขึ้นไปเป็นฐานบัวคว่ำย่อมุมซ้อนกันสี่ชั้นรองรับเรือนธาตุย่อมุมเช่นกัน มีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นประทับยืนทั้งสี่ด้าน ส่วนยอดทำเป็นกลีบบัวเพื่องรองรับปล้องไฉนและปลียอด

เมืองเชียงแสน เป็นพื้นที่เมืองโบราณที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งในทางโบราณคดี และเอกสารทางประวัติศาสตร์ ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากซากทางโบราณคดี (2525) พบว่า มีจำนวนวัดทั้งที่เป็นวัดร้าง และวัดที่ถูกนำกลับมาบูรณะใช้ใหม่จำนวนทั้งสิ้น 76 แห่งในพื้นที่กำแพงเก่าเมืองเชียงแสน ซึ่งมีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ 2.5 ตารางกิโลเมตรประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันคือประเด็นทางด้านที่ดิน เนื่องจากจำนวนของแหล่งโบราณสถานที่กระจายตัวอยู่ทั่วไปในเมือง ในพื้นที่ดินบางส่วนเป็นกรรมสิทธิ์ของกรมธนารักษ์ โดยมีกรมศิลปากรเป็นผู้ดูแล (จำนวนวัดร้างทั้งสิ้น 25 แห่งมีประเด็นการบุกรุกที่ดินของชาวชุมชน คิดเป็นร้อยละ 32.89 ของจำนวนหลักฐานทางโบราณคดีในทั้งหมด จากข้อมูล (สายันต์ ไพรชาญจิตร, 2548) ของโครงการบูรณะและอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์เชียงแสน และบางส่วนเป็นที่ดินส่วนบุคคล ซึ่งประเด็นความขัดแย้งในเชิงของที่ดินนี้เป็นหนึ่งในปัญหาหลักของการอนุรักษ์และจัดการมรดกทางโบราณคดี

การส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถานการก่อสร้างทางสถาปัตยกรรม รวมถึงบริเวณของเมืองหรือชนบทซึ่งเป็นแหล่งที่พบหลักฐานของอารยธรรมหนึ่ง การอนุรักษ์โบราณสถานหมายถึงรวมถึงการสงวนรักษาบริเวณแหล่งที่ตั้งในขอบเขตที่เหมาะสมกับขนาดของโบราณสถาน ที่ใดก็ตามที่แหล่งที่ตั้งเดิมยังคงสภาพปรากฏอยู่จะต้องเก็บรักษาไว้ไม่ยินยอมให้มีสิ่งปลูกสร้างใหม่ การบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานมีขั้นตอนการดำเนินการที่ต้องอาศัยความชำนาญเฉพาะสาขาวิชาโดยมุ่งที่จะสงวนรักษาและแสดงคุณค่าแห่งสุนทรียภาพและประวัติศาสตร์ของโบราณสถาน

โบราณสถานของเมืองเชียงแสนใช้อิฐเป็นส่วนใหญ่ในการสร้าง และตกแต่งอาคารด้วยการใช้ปูนฉาบ และประดับด้วยลวดลายปูนปั้น ปัจจุบันหลุดและกะเทาะเสียเป็นจำนวนมาก เพราะไม่สามารถต่อสู้กับสภาพดินฟ้าอากาศซึ่งทำให้เกิดความชื้นได้ และการก่อสร้างแบบนี้ได้

กระทำมาแล้วไม่น้อยกว่า 600 ปี จึงต้องชำระชุดทศโทรมเพราะกาลเวลา มีวัชพืชขึ้นปกคลุม สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาเพียงเล็กน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับปัญหาที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์เอง จากจำนวนโบราณสถานมากกว่า 140 แห่ง มีอยู่เกือบ 10 แห่ง ที่ถูกระบุว่าเคยเป็นโบราณสถาน แต่ปัจจุบันไม่เหลือร่องรอยแนวเรียงอิฐ เหลือเพียงเศษอิฐไม่กี่ก้อน ยังมีโบราณสถานอีกหลายแห่ง ที่ถูกเบียดเบียนโดยการขยายถนน และเสาไฟฟ้าพาดผ่าน ป้ายโฆษณาบดบัง บ้านเรือนของประชาชนที่พยายามบุกรุกให้เข้าไปถึงตัวโบราณสถาน หรือบดบังโบราณสถานด้วยการจงใจถมดินปิดทับเนินโบราณสถาน การไถเนินโบราณสถาน และที่สำคัญที่สุดคือ จงใจทำลายด้วยการลักลอบขุดค้นพบโบราณวัตถุ การทำลายเหล่านี้ล้วนเกิดจากมนุษย์ทั้งสิ้น เป็นการเพิ่มความชำรุดทรุดโทรมให้โบราณสถานเร็วยิ่งขึ้น ถ้าปล่อยไว้จะเป็นการทำลายหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรม และสถาปัตยกรรมของอดีตชาติ ที่ไม่สามารถกลับคืนมาได้

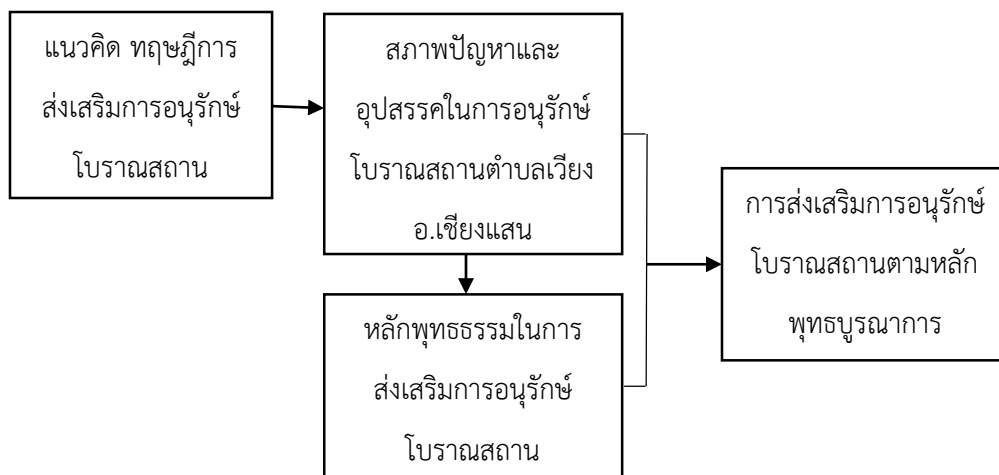
การอนุรักษ์โบราณสถานในเขตเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ ซึ่งอยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรม ปรากฏให้เห็นซากปรักหักพังอยู่มากมาย อันเนื่องมาจากสาเหตุการลักลอบขุดค้นหาโบราณวัตถุ การก่อสร้างบ้านเรือนรุกล้ำเขตโบราณสถาน การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค การให้เข้าโบราณสถานเพื่อกิจการต่าง ๆ รวมทั้งความเสื่อมสลายไปตามสภาพเวลา ดังนั้น การส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถานเชิงพุทธบูรณาการก็จะเป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้โบราณสถานอันเป็นมรดกของชุมชน และของประเทศชาติจะต้องสูญสิ้นไปในอนาคต และอยู่คู่กับเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาอุปสรรคและหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
3. เพื่อนำเสนอกระบวนการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ตามหลักพุทธบูรณาการ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

1. ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกมหาวิทยาลัย (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2. ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือเกี่ยวกับโบราณสถาน, พระอรรถกถา และหนังสืออื่นๆ ดังนี้ 1) การอนุรักษ์ โบราณสถาน ประวัติ แนวคิดทฤษฎี 2) แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับพระสงฆ์ 3) การอนุรักษ์โบราณสถานในฐานะเป็นหลักฐานทางวิชาการ 4) (ธาดา สุทธิธรรม, 2553) 5) วัสดุ และวิธีการใหม่ในการอนุรักษ์โบราณสถานหินทราย : การประยุกต์วิทยาศาสตร์ เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน 6) การศึกษาเปรียบเทียบการบูรณะโบราณสถาน

3. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) พระภิกษุสงฆ์ และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์บุคคลเชิงลึก (In-depth interview) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน จำนวน 12 รูป/คน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาบูรณาการมาพัฒนาโบราณสถานและนำเสนอรูปแบบการบูรณาการในการพัฒนาโบราณสถานในรูปแบบใหม่และสรุปเป็นข้อเสนอแนะทั่วไปและข้อเสนอแนะผลการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

การส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถานตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ตามหลักพุทธบูรณาการ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีประกอบด้วย

1. แนวคิดการอนุรักษ์โบราณสถาน

โบราณสถาน โบราณวัตถุ และ ศิลปวัตถุ เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมประเภทจับต้องได้ มีฐานะเป็น “ทรัพย์สินของแผ่นดิน” ประเภทหนึ่ง และในทางวิชาการเรียกรวม ๆ ว่า ทรัพยากรทางโบราณคดี ซึ่งหมายถึงสถานที่ สิ่งก่อสร้าง รวมทั้งวัตถุสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และวัฒนธรรมในอดีตทุกยุคทุกสมัย และเป็นสิ่งที่มีคุณค่าความสำคัญ สามารถนำมาจัดการให้เป็นคุณประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของคนสมัยปัจจุบัน และส่งผ่านไปให้คนรุ่นต่อไปได้ใช้ประโยชน์ในอนาคตได้

2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถาน

การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาการพัฒนาเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง (Continuing process) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับลำดับ/ขั้นตอน (Stages) และความเชื่อมโยง (Relation or Linkage) การพัฒนาที่ต้องดำเนินการไปตามลำดับหรือขั้นตอนจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่ง โดยต้องสร้างความพร้อมด้านต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชน ชุมชน สามารถเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายพัฒนาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากบริการ รวมทั้งมีส่วนในการควบคุมประเมินผลโครงการต่าง ๆ ของท้องถิ่น แบ่งเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนาโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การ

ระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดจากโครงการ 2) การมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์กลุ่มควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากรชุมชนอันจะก่อให้เกิดกระบวนการ และโครงสร้างที่ประชาชนสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตน และได้รับผลจากการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาท โดยการกระจายอำนาจการวางแผนจากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชน ให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการดำเนินงานรวมพลังประชาชนกับองค์กรของรัฐหรือองค์กรเอกชน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาของชุมชนโดยให้สมาชิกเข้ามาร่วมวางแผนปฏิบัติและประเมินงานเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน

โดยสรุป การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นเกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ซึ่งการเร้าให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น ผู้ดำเนินงานจะต้องมีความเข้าใจในวิถีการดำเนินชีวิต ค่านิยมประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม

3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการมรดกโลก

ในปัจจุบันแนวคิดและแบบแผนการปฏิบัติในการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีภาคราชการของประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ (Convention al Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage 1972) ขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก (UNESCO) ที่ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกเมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2530 ซึ่งต่อมาที่ประชุมคณะกรรมการบริหารของคณะกรรมการมรดกโลก ณ เมืองคาร์เทจ ประเทศตูนิเซีย เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2534 ได้ประกาศให้แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและแหล่งมรดกทางธรรมชาติของประเทศไทยจำนวน 3 แห่ง ได้ขึ้นบัญชีมรดกโลก คือ 1) อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร 2) อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและ 3) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง-ทุ่งใหญ่นเรศวรและต่อมาที่ประชุมคณะกรรมการบริหารของคณะกรรมการมรดกโลกที่เมืองซานตาเฟเม็กซิโก

สหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2535 ได้ประกาศให้แหล่งโบราณคดีบ้านเชียงของประเทศไทยได้ขึ้นบัญชีมรดกโลกทางวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นอีกแห่งหนึ่งทำให้ในปัจจุบันแนวคิดและแบบแผนการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีภายใต้อนุสัญญาามรดกโลกได้แพร่หลายไปสู่ผู้บริหารในจังหวัดต่าง ๆ ของประเทศไทยและความพยายามของประชาคมท้องถิ่นในบางจังหวัดที่จะนำเสนอแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในจังหวัดของตนเข้ารับการขึ้นบัญชีเป็นมรดกโลกเช่นจังหวัดน่านจังหวัดเชียงใหม่จังหวัดลำพูนและในส่วนของการศิลปากรซึ่งเป็นหน่วยราชการส่วนกลางก็เสนอกลุ่มโบราณสถานปราสาทหินพนมรุ้ง-ปราสาทเมืองต่ำ-ปราสาทหินพิมายและโบราณสถานอีกหลายแห่งเข้าสู่บัญชีมรดกโลกด้วยจะเห็นได้ว่าแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในประเทศไทยดังกล่าวจะดูเหมือนว่าเป็นแบบแผนการจัดการที่ยังให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์สงวนทรัพยากรเอาไว้ไม่ให้เสียหายหรือสูญหายไปแต่ก็มีการประยุกต์ใช้ประโยชน์ของโบราณสถานและแหล่งโบราณคดีในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจผ่านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมากขึ้นซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบแผนในการจัดการอย่างรวดเร็วแต่แท้จริงแล้วส่วนที่ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลยในระยะหลายสิบปีที่ผ่านมาคือยังเป็นการจัดการแบบรวมศูนย์โดยหน่วยราชการส่วนกลางที่มีอำนาจตามกฎหมายที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของหน่วยงานอื่นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่โบราณสถานหรือแหล่งโบราณคดีนั้นตั้งอยู่มากนัก

4. แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน

แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถานมีแนวคิดในการอนุรักษ์ ดังนี้

4.1 ส่งเสริมการค้นคว้าวิจัย วรรศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาของไทยในด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น มุ่งศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีต และสภาพการณ์ในปัจจุบัน

4.2 ส่งเสริมการอนุรักษ์ โดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่นนั้น ๆ ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อแสดงสภาพชีวิตและความเป็นมาของชุมชน อันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นด้วย

4.3 ส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนต่าง ๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

4.4 ส่งเสริมการเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น โดยการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านผู้ดำเนินงานให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญาความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ที่มีการยกย่องประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่าง ๆ

5. แนวคิดและหลักการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า

แนวคิดและหลักการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า ในประเทศไทยนั้นปรากฏมีเมืองเก่ามากมายกระจายอยู่ในทุกภาคของประเทศ เมืองเก่าจำนวนมากเป็นพื้นที่ที่มีประชากรใช้ประโยชน์เป็นที่ตั้งชุมชนต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เมืองเก่าเหล่านี้มีประวัติความเป็นมายาวนาน มีเรื่องราวของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมตามช่วงเวลาต่าง ๆ อย่างมากมายสามารถใช้เป็นตัวอย่างในการศึกษาทำความเข้าใจเรื่องทิศทางและแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมมนุษย์ได้อย่างดีปัจจุบันทุกจังหวัดมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านลักษณะกายภาพและสังคมวัฒนธรรมอย่างมากและรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อร่องรอยและทำเลที่มีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติความเป็นมา รวมทั้งพื้นที่ที่เป็นเมืองเก่ามีโอกาสที่จะถูกเปลี่ยนสภาพหรือถูกทำลายไปอย่างสิ้นเชิงก่อนเวลาอันสมควร จึงควรมีการดำเนินการแทรกแซงกระบวนการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ เพื่ออนุรักษ์ร่องรอยและทำเลบางส่วนที่มีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติความเป็นมา และการเปลี่ยนแปลงของเมืองเก่าในประเทศไทยไว้ มิให้เสื่อมสภาพจนหมดสิ้นไปก่อนเวลาอันควรและรักษาไว้มรดกทางวัฒนธรรมสมัยอดีตเหล่านี้ไว้ให้เป็นสมบัติตกทอดแก่ประชากรรุ่นลูกหลานสืบไป

แนวทางการรักษาเอกลักษณ์ภูมิทัศน์และการฟื้นฟูเมืองเก่า การรักษาเอกลักษณ์ภูมิทัศน์และการฟื้นฟูชุมชนในเมืองเก่าแนวทางการรักษาที่เป็นสากลนั้น เซอร์เบอร์นาตเฟลเดน ได้ให้หลักการในแง่ของการวางแผนการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ไว้ 4 ประการคือ

5.1 การผนวกการอนุรักษ์เข้าไว้ในแผนพัฒนาเมือง (Integrated Conservation)

แนวคิดของการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ที่สำคัญประการหนึ่งคือต้องผสมผสาน (Integrate) งานอนุรักษ์ให้เป็นส่วนหนึ่งของวัตถุประสงค์ของการวางแผนเมือง เนื่องจากการอนุรักษ์เมืองไม่อาจพิจารณาอย่างโดดเดี่ยวได้ กลวิธีที่ใช้ในการวางแผนพื้นที่ประวัติศาสตร์ใน

เมืองประกอบไปด้วยเทคนิคทางด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟู รวมทั้งการจัดหาบริการสาธารณะที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพของพื้นที่ในระยะยาว การวางแผนอนุรักษ์ควรมีการดำเนินการร่วมกับผู้อาศัยในพื้นที่ และควรมีการออก

5.2 การควบคุมการเปลี่ยนแปลง (Control of change)

การควบคุมอัตราการเจริญเติบโตหรือการพัฒนาใหม่ ๆ เป็นวัตถุประสงค์หลักอีกประการหนึ่ง การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจและสังคมจะทำให้สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี โดยการหามาตรการควบคุมการพัฒนาที่มีมากเกินไป โดยการกำหนดขนาดและรูปแบบอาคาร จำกัดปริมาณการจราจรและการจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม

5.3 การออกแบบสิ่งก่อสร้างทดแทน (Infill design)

การออกแบบอาคารใหม่หรือโครงสร้างหรือส่วนต่อเติมควรมีพื้นฐานมาจากการวิเคราะห์ที่ชัดเจนและเป็นระบบโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของเนื้อเมือง (Urban fabric) และหน้าที่ใช้สอย (Function) ดังนั้นหลักการของการออกแบบชุมชนเมืองและความงามของเมืองจะต้องนำมาประยุกต์ใช้

5.4 การบริหารจัดการ (Administrative Actions)

การบริหารและการจัดการในพื้นที่อนุรักษ์เมืองเก่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ได้มีการกล่าวไว้ว่าไม่มีแผนอนุรักษ์ใดที่ทำได้สำเร็จ หากไร้การสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่น และในบางครั้งอาจต้องอาศัยอำนาจระดับสูงในการดำเนินงานให้เป็นผล นอกจากหน่วยงานท้องถิ่นแล้วยังมีหน่วยงานอีกหลายส่วนที่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ รวมทั้งการออกกฎหมายและมาตรการควบคุมและสนับสนุนให้เป็นไปตามแผนการอนุรักษ์ที่ได้จัดทำไว้

การบริหารจัดการเมืองเก่าจะแตกต่างกันบ้างเล็กน้อยในกรณีเมืองเก่าที่ยังมีชีวิตหรือมีกิจกรรม (Living city) และเมืองที่ตายแล้วหรือไร้กิจกรรม (Dead city) เมืองเก่าที่ยังมีชีวิตหมายถึง เมืองที่ยังคงมีกิจกรรมโดยเฉพาะกิจกรรมทางเศรษฐกิจอยู่การส่งเสริมการอนุรักษ์ย่านเมืองเก่า จะต้องคำนึงถึงเครื่องมือทางการเมืองที่ยังมีพลวัต (dynamic political instruments) มากกว่าวิธีการที่หยุดนิ่งหรือเน้นเฉพาะทางด้านเทคนิค (static or technical means) ซึ่งจะทำให้เมืองหยุดการเจริญเติบโตและให้ผลร้ายกับพื้นที่อนุรักษ์ไปด้วย ดังนั้นการบริหารจัดการเมืองเก่าที่ยังมีชีวิตอยู่จะต้องให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ

มากกว่าการเน้นทางด้านกายภาพ แต่สำหรับเมืองที่ตายแล้ว วิธีการจะเน้นที่การสร้างสรรคหรือจัดเตรียมที่ว่าง (space) และลักษณะภูมิทัศน์ให้สอดคล้องกับสิ่งก่อสร้าง ที่มีการอนุรักษ์การควบคุมลักษณะภูมิทัศน์ทั้งหมด จะมีความสำคัญมาก ดังนั้น การบริหารจัดการควรจะทำให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านกายภาพ มากกว่าการพิจารณาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคม

6. แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชน

การอนุรักษ์ในระยะแรกทำกันในวงจำกัด มีการอนุรักษ์เฉพาะสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ขาดการมองเป็นภาพรวมมักเป็นการอนุรักษ์ที่เน้นด้านโบราณคดี และประวัติศาสตร์เมื่อถึงยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรมคริสต์ศตวรรษที่ 19 เกิดการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมการผลิตมีผลให้เมืองเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นการพัฒนาเทคนิคแนวความคิดในการอนุรักษ์ที่ซับซ้อน มีระบบมากขึ้น และเกิดแนวความคิดการอนุรักษ์ที่เกี่ยวข้องกับการวางผังเมือง เนื่องจากสถาปัตยกรรมสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และได้รับการอนุรักษ์มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับเมือง และเป็นองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมือง ดังนั้นการอนุรักษ์จึงเป็นการมองภาพรวมในลักษณะการอนุรักษ์ทั้งเมือง โดยเน้นการสงวนรักษาปรับปรุงให้คงสภาพเดิม และให้พื้นที่หรือบริเวณที่ทำการอนุรักษ์มีชีวิตชีวาอยู่ได้ โดยไม่กระทบหรือขัดกับสภาพทางสังคมเศรษฐกิจที่ดำเนินไปในปัจจุบัน

7. สภาพปัญหาอุปสรรคและหลักพุทธธรรมในการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

สภาพปัญหาการปฏิบัติงาน และหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยผู้วิจัยได้ให้สัมภาษณ์พระภิกษุสงฆ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์โบราณสถาน และหลักธรรมที่เกี่ยวข้องซึ่งประกอบไปด้วย 1) ปัญหาด้านบุคลากร 2) ปัญหาด้านงบประมาณ 4) ปัญหาด้านการบริหารจัดการและหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 1) หลักอปริหานิยธรรม 7, 2) หลักสัปปุริสธรรม 7, 3) หลักปธาน 4 เป็นต้น

8. การส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายตามหลักพุทธบูรณาการ

การอนุรักษ์โบราณสถานนั้น ต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอยู่ ซึ่งจะเป็นการปลูกฝังให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความรัก ความหวงแหนในโบราณสถาน และ ปัจจุบันเทศบาลได้ดำเนินการปลูกฝังความรัก ความหวงแหนแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ โดยผ่านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในแต่ละเทศกาล เช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมาฆบูชา วันสงกรานต์ และประเพณีไม้ค้ำสลีซึ่งเป็นประเพณีของชาวล้านนาที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านานแล้ว โดยมีความเชื่อว่าเป็นวิธีการสืบทอดและจรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนตลอดไป และประเพณีดังกล่าวยังเป็นไปเพื่อขจัดภัยอันตรายทั้งปวงที่จะเกิดขึ้นกับครอบครัว และชุมชนอีกด้วยสภาวัฒนธรรมเชียงใหม่ ยังให้ความร่วมมือกับหน่วยงานทุกภาคส่วนทุกโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่ ปัจจุบัน สภาวัฒนธรรมเชียงใหม่ร่วมกับกรมศิลปากรซึ่งจัดสรรงบประมาณในโครงการปลูกต้นกล้าวัฒนธรรมล้านนา โดยการฝึกอบรมให้กับเยาวชน เฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์ และสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ว่า กรมศิลปากรและหน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ต้องประสานการปฏิบัติร่วมกันทั้งด้านบุคลากรและงบประมาณ

อีกประการหนึ่ง พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการส่งเสริมอนุรักษ์โบราณสถาน บทบาทของพระสงฆ์นั้น พระสงฆ์ต้องมีความรู้ความสามารถ มีใจรักในโบราณสถาน และต้องได้รับการส่งเสริมให้มีความรู้ด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน และสิ่งสำคัญอีกประการคือพระภิกษุสงฆ์ต้องมีความรักความสามัคคี และต้องมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถาน ประสานความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานให้มีความมั่นคง ยั่งยืน

ในส่วนของบทบาทของผู้นำชุมชนนั้นมีส่วนสำคัญมากในการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ควรให้ผู้นำชุมชนหรือประชาชนมีความรู้ มีความรักในแหล่งโบราณสถานส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้าใจเหมือนกับต่างประเทศ ประเทศไทยไม่ให้ความสำคัญกับประชาชนให้มีความรักความเข้าใจด้านศิลปะ เช่น แหล่งโบราณสถานต่าง ๆ บทบาทของผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์โบราณสถานคือการส่งเสริมองค์ความรู้ที่ถูกต้องให้กับชุมชน เช่น การอนุรักษ์ต้องไม่เปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของวัสดุที่ใช้ในการซ่อมแซมแหล่งโบราณสถานนั้น ควรใช้วัสดุแบบเดิมให้มากที่สุดจึงจะเป็นการอนุรักษ์ที่แท้จริง การที่จะส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถานนั้น รัฐบาลควรกำหนดให้เรื่องการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถานตำบลเวียง อำเภอเชียงใหม่ ต้องให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนทรัพยากรการบริหารอย่างเป็นรูปธรรม บทบาทที่สำคัญของผู้นำชุมชนในปัจจุบันนี้ คือการร่วมมือกับกรม

ศิลปากรในการเป็นหน่วยเฝ้าระวัง อย่างไม่เป็นทางการในฐานะประชาชนที่รักและห่วงแหนมรดกของชาติในบริเวณแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุในชุมชน

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน จำนวน 12 รูป/คน ในการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยพบสภาพปัญหาในการอนุรักษ์โบราณสถานมี 3 ด้าน คือ 1) ปัญหาด้านบุคลากร 2) ปัญหาด้านงบประมาณ 3) ปัญหาด้านการบริหารจัดการ แนวทางแก้ไขปัญหามาจากการศึกษาวิจัย พบว่าหลักการ หรือแนวทางแก้ไขปัญหานั้นในด้านต่าง ๆ 3 ด้านนั้นแนวคิดทฤษฎี และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาบูรณาการสอดแทรก เชื่อมโยงใช้กับการแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ ในภาพรวมให้การอนุรักษ์โบราณสถานประสบความสำเร็จได้นั้นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือ

1. แนวคิดทฤษฎีข้องกับ การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ พบว่าโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ล้วนเป็นทรัพยากรที่มีบทบาทต่อทางจิตใจของประชาชน แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติ สร้างความภูมิใจและรักในเอกราชอธิปไตยของชาติ เป็นศูนย์กลางของวิถีชีวิตร่วมกันของคนในชาติ ดังนั้น จึงต้องให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ โดยปกป้องคุ้มครองป้องกันมิให้สูญหายหรือเสื่อมสภาพไป เช่นนี้ บุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง จึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในชนิด คุณสมบัติ และกระบวนการในการชำระดูแลสภาพของโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ เพื่อจะได้สามารถพิจารณาหาทางอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุต่าง ๆ ให้ยั่งยืนคู่กับชาติสืบไปได้แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการส่งเสริมพัฒนาการอนุรักษ์โบราณสถาน ก็มีแนวทางและวิธีการในการส่งเสริมอนุรักษ์โบราณสถาน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย มีแนวทางการอนุรักษ์ ที่วางไว้ประกอบด้วย 1) แนวคิดทฤษฎีการอนุรักษ์โบราณสถาน 2) แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน 3) แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการมรดกโลก 4) แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน 5) แนวคิดและหลักการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่า 6) แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชน จะเห็นได้ว่าแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการอนุรักษ์โบราณสถานนี้เพื่อเป็นแนว

ทางการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ และการจัดระบบงานให้เกิดประสิทธิภาพของการอนุรักษ์โบราณสถานให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป

2. การส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถานตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน เป็นการยากมากที่จะให้การอนุรักษ์โบราณสถานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยเนื่องจากประชาชนไม่เห็นความสำคัญ ซึ่งกระบวนการอีกทางที่จะทำให้การอนุรักษ์ ประสบผลสำเร็จนั้น ทางหน่วยงานราชการต่าง ๆ ต้องร่วมกันปลูกจิตสำนึกสาธารณะ (Public mind) แก่เยาวชน ตลอดจนประชาชนที่อยู่ในพื้นที่เขตโบราณสถาน เพื่อให้เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์โบราณสถาน

3. แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานนั้นหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือรัฐบาลต้องให้สนับสนุน (Promotion) และให้การส่งเสริม (Conservation) และต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน

4. บทบาทผู้นำชุมชนและชุมชนในการอนุรักษ์โบราณสถานนั้น ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญมาก ที่จะช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน เพราะเป็นผู้ใกล้ชิดที่คอยสอดส่องดูแล และให้ความร่วมมือกับทางราชการได้ดี และสามารถที่จะแนะนำประชาชนในชุมชนให้ช่วยกันดูแลโบราณสถานได้

5. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาบูรณาการหรือประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน ดังนี้

5.1 หลักอปริหานิยธรรม 7

อปริหานิยธรรมนี้ สามารถนำมาบูรณาการได้ในการส่งเสริมและการอนุรักษ์โบราณสถานในตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จากการสัมภาษณ์พบว่า หลักอปริหานิยธรรมที่สามารถนำมาใช้ได้ คือ ข้อ ห้า ประชุมกันเนืองนิตย์ เป็นการประชุมพบปะปรึกษาหารือกิจการงานต่าง ๆ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ ร่วมกันโดยสม่ำเสมอ ข้อ ห้า พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุม และทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นการประชุมและการทำกิจกรรมทั้งหลายที่พึงกระทำร่วมกัน หรือพร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง ทั้งสองข้อนี้มีความสำคัญต่อการส่งเสริมและการอนุรักษ์โบราณสถาน เพราะต้องอาศัยการพบปะพูดคุยทำความเข้าใจกันระหว่างผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน ตลอดจนจนถึงหน่วยงานในภาครัฐ และ ข้อ ให้ความเคารพบูชาสักการะเจดีย์ คือการให้ความเคารพศาสนสถาน ปุชนียสถาน อนุสาวรีย์ประจำชาติ อันเป็นเครื่องเตือนความจำ ปลูกเร้าให้เราทำความดี

และเป็นที่รวมใจของชุมชน ไม่ละเลย พิธีเคารพบูชาอันพึงทำต่ออนุสรณ์สถานที่สำคัญเหล่านั้นตามประเพณีที่ดีงาม

5.2 หลักสัปปุริสธรรม 7 ในข้อ อัตตัญญูตาอันมีความหมายว่าประวัติศาสตร์ความเป็นมาของโบราณสถานในท้องถิ่นของตน และ ปรีสัญญูตา อันมีความหมายว่า ให้รู้จักชุมชนตลอดจนประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน

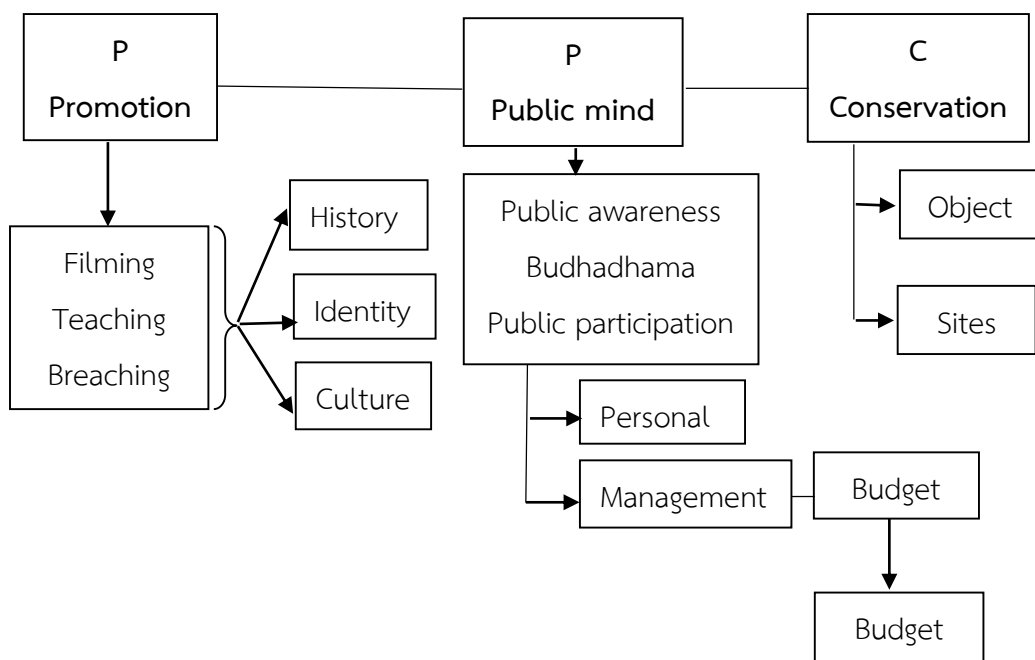
5.3 หลักปธาน 4 สัมมปธาน 4 หรือ ปธาน 4 ความเพียรชอบ ความเพียรใหญ่ คือ 1. สังวรปธาน คือ เพียรระวังยับยั้งบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้น 2. ปหานปธาน คือ เพียรละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว 3. ภวานาปธาน คือ เพียรทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ให้เกิด 4. อนุรักขนาปธาน คือ เพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้ตั้งมั่นและให้เจริญ

จากองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยนี้ สามารถสรุปในรูปของ PPC MDEL ได้ ดังนี้

P ตัวแรกหมายถึง Promotion การส่งเสริม ในการส่งเสริมนั้นต้องประกอบด้วยกิจกรรม 3 อย่าง คือ Filming การแสดง เช่นการแสดงแสงสีเสียงในเทศกาลต่าง ๆ Teaching การสอน เช่น การสอนโดยผ่านสถานการศึกษาต่าง ๆ เป็นต้น Breaching การเทศนา โดยผ่านทางบทบาทของพระสงฆ์ในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันอัมมัสวันะ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมทั้ง 3 ด้านนี้จะต้องสื่อให้เห็นสิ่งสำคัญของโบราณสถานทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านประวัติศาสตร์ (history) ด้านอัตลักษณ์ (identity) และด้านวัฒนธรรม (culture)

P ตัวที่สองหมายถึง Public mind ความมีจิตสำนึกด้านสาธารณะ ซึ่งหมายถึงการรับรู้ของชุมชน (Public awareness) และ การมีส่วนร่วมของชุมชน (Public participation) โดยมีหลักพุทธธรรมคือ อปรีหานิยธรรม สัปปุริสธรรม และ สัมมปธาน 4 เป็นแกนกลาง ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหาทั้ง 3 ด้าน คือ ปัญหาด้านบุคคล (Personal) ปัญหาด้านงบประมาณ (Budget) และปัญหาด้านการบริหารจัดการ (Management)

C หมายถึง Conservation การอนุรักษ์ อันประกอบด้วย ตัวโบราณสถาน (object) และ สถานที่ (sites) ซึ่งสามารถสรุปเป็นแผนผังได้ ดังนี้

สรุป

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีในการส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถาน พบว่า โบราณสถาน โบราณวัตถุ และ ศิลปวัตถุ เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมประเภทจับต้องได้ มีฐานะเป็น “ทรัพย์สินของแผ่นดิน” ประเภทหนึ่ง และในทางวิชาการเรียกรวม ๆ ว่า ทรัพยากรทางโบราณคดี ซึ่งหมายถึงสถานที่ สิ่งก่อสร้าง รวมทั้งวัตถุสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และวัฒนธรรมในอดีตทุกยุคทุกสมัย และเป็นสิ่งที่มีคุณค่าความสำคัญ สามารถนำมาจัดการให้เป็นคุณประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของคนสมัยปัจจุบัน และส่งผ่านไปให้คนรุ่นต่อ ๆ ไปได้ใช้ประโยชน์ในอนาคตได้

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถานตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ตามหลักพุทธบูรณาการ” มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

รัฐบาล หรือกรมศิลปากรควรให้ความสำคัญ และให้การสนับสนุนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือหมู่บ้านชุมชนจัดทำรูปแบบการเรียนการสอน หรือจัดฝึกอบรมให้ความรู้กับประชาชนในชุมชนที่มีโบราณสถานให้รู้จักวิธีการรักษา หรืออนุรักษ์โบราณสถานที่เป็นสมบัติในชุมชนของตนเอง

2. ข้อเสนอแนะงานวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมการอนุรักษ์โบราณสถานตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ตามหลักพุทธบูรณาการ” ผู้วิจัยพบว่ามีประเด็นที่เป็นสาระสำคัญที่ควรวิจัยต่อเนื่อง ดังนี้

2.1 ควรวิจัยเรื่อง “แนวทางการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาแหล่งโบราณสถานให้เป็นแหล่งรดกโลก”

2.2 ควรวิจัยเรื่อง “รูปแบบการนำหลักปธาน 4 มาบูรณาการเพื่อพัฒนาสู่การเป็นเยาวชนนักรักษ์โบราณสถาน ในเขตตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย”

2.3 ควรวิจัยเรื่อง “รูปแบบการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนและโบราณสถานตามหลักพุทธบูรณาการ”

2.4 ควรวิจัยเรื่อง “การจัดการความขัดแย้งระหว่างชุมชนและหน่วยงานอนุรักษ์โบราณสถาน ในตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน”

เอกสารอ้างอิง

ธาดา สุทธิธรรม. (2553). ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี.

กรุงเทพมหานคร: บริษัททริยพัฒน์จำกัด.

มหาวิทยาลัยศิลปากรราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สายันต์ ไพรชาญจิตร. (2548). การจัดการโบราณสถาน โบราณวัตถุศิลปวัตถุ และ

พิพิธภัณฑ์สถานโดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น

สถาบันพระปกเกล้า. แก่นจันทร์การพิมพ์จำกัด.